

EDITORIÁL

Mesto a socializmus

Výskum života v období socializmu je aktuálnou výskumnou oblasťou (nielen) slovenskej etnológie. Súvisí to azda s už dostatočným časovým odstupom, a teda aj ochotou vracať sa k obdobiu, ktoré sme prežili ako dospelí, deti alebo ho poznáme z rozprávania rodičov, ale i s rastúcim spoločenským záujmom spoznávať to „ako sme žili“ (nielen pri súčasnej silnej strednej generácii). Dôležitým dôvodom etnológie z hľadiska jej metodológie je aj skutočnosť, že hlavný prameň nášho výskumu – žijúci ľudia, reflektujú v spomienkach na svoj život väčšinou už toto obdobie (ako najstaršie a často v živote mnohých i to najdlhšie). Roky 1948 až 1989 predstavujú podstatnú spoločenskú zmenu aj z dôvodu (popri kolektivizácii, industrializácii a ďalších procesoch) masívnej urbanizácie Slovenska. Naša spoločnosť sa v tejto dejinnej etape výrazne „pomešťovala“. Cielená urbanizácia bola prostriedkom a zároveň aj výrazom riadenej modernizácie krajiny, o ktorú sa vtedajší režim usiloval. Skúmať život ľudí v mestách v tomto období je preto dôležitou súčasťou mozaiky poznávania podoby kultúry (spôsobu života) a jej zmien v rokoch 1948 až 1989.

A práve toto číslo Etnologických rozpráv sme sa rozhodli venovať téme miest a života v nich v období socializmu. Pripravili sme ho aj v rámci riešenia projektu *Obraz socialistického mesta* (VEGA 1/0187/20), ktorého dvaja členovia (J. Janto a Ľ. Kačírek) publikujú svoje štúdie v aktuálnom čísle.

V sekcii Štúdie uverejňujeme štyri príspevky. Úvodný text Juraja Janta prináša prehľad bádania slovenskej etnológie o období socializmu so zameraním na urbánne prostredie, pričom sa zaoberá niektorými kľúčovými otázkami takéhoto výskumu (socializmus ako kultúrno-formatívny faktor). Štúdia Kamily Kozy Beňovej analyzuje naratívny respondentov – obyvateľov priemyselného mesta Žiar nad Hronom a okolia – o ére socializmu a všímá si ich vzťah k „oficiálnej“ verzii minulosti tohto obdobia. Zaoberá sa tiež niektorými epistemologickými, metodologickými a etickými otázkami takéhoto výskumu. Príspevok Blanky Soukupovej sa venuje problematike vzťahu českej verejnosti k historickým pamiatkam a miestam po druhej svetovej vojne, pričom sa sústreďuje na židovské pamiatky v Prahe. A napokon posledná štúdia Ľuboša Kačírka si všímá úsilie prezentovať obdobie socializmu v múzeách a zbierkach na Slovensku pred i po roku 1989. Nasledujúci text z rubriky Eseje, ktorú v tomto čísle uverejňujeme od Heleny Galkovej, sa venuje osudom rodiny živnostníka v Banskej Štiavnici v druhej polovici 20. storočia prostredníctvom spomienok jej člena.

Aj v tomto čísle *Etnologických rozpráv* prinášame okrem štúdií a esejí venovaných ústrednej téme ďalšie kratšie texty v rubrikách Rozhovory, Recenzie a Správy. Tri z nich sa venujú reflexii nového predstavenia SĽUK-u: Pašie, Príbeh o človeku a zemi. Prvým z nich (v sekcii Rozhovory) je rozhovor Marty Botikovej s autorom námetu, scenára a dramaturgom predstavenia Jurajom Hamarom. Ďalšie dva príspevky s touto témou sú v rubrike Recenzie od Michala Babiaka a Ľubomíra Feldeka. V tejto sekcii uverejňujeme aj recenziu Kristíny Cichovej na knihu Tomáša Winklera o aktivizme v Novej Cvernovke a text Kataríny Babčákovej o edícii etnografických zápisníkov Jána Lazoríka, ktoré vydalo Ľubovnianske múzeum.

Časopis uzatvára rubrika Správy s príspevkom Kataríny Popelkovej o konferencii v Novej Dubnici Život v meste počas socializmu, Jána Botíka o bádateľskom záujme o Maďarov na Slovensku, Hany Hlôškovej o tohtoročnom slovensko-českom etnologickom stretnutí na Javorine a o spomienkovom podujatí k 150. výročiu narodenia Krištofa Chorváta, zdravotníckej jubileujúcej Ingrid Kostovskej od Zuzany Beňuškovéj a informácia o tohtoročnom Etnofilme od Filipa Obertáša.

Veríme, že aj toto číslo *Etnologických rozpráv* sa vám bude dobre čítať.

Juraj Janto

Vydanie tohto čísla bola realizovaná s príspevkom z projektu spolupráce Národopisnej spoločnosti Slovenska s Ústavom etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i. na rok 2022.

Vydanie tohto čísla bolo podporené grantom VEGA č. 1/0187/20 *Obraz socialistického mesta*.

Vydanie tohto čísla bolo podporené grantom VEGA č. 1/0194/20 *Morálne naratívy o náboženských a etnických skupinách vo vyučovaní vybraných predmetov na základných školách*.

EDITORIAL

The City and Socialism

Research on life in the period of socialism is a topical research area (not only) in Slovak ethnology. This is perhaps related to the sufficient time distance and thus also to the willingness to return to the period we lived through as adults, children, or know from our parents' stories, but also to the growing social interest in getting to know "how we lived" (not only among the current strong middle generation). An important reason for ethnology in terms of its methodology is also the fact that the main source of our research – living people, reflect in their memories of their lives mostly already this period (as the oldest and often the longest in the lives of many). The years 1948 to 1989 represent a significant social change also due to the massive urbanisation of Slovakia (alongside collectivisation, industrialisation, and other processes). Our society was significantly urbanized in this historical phase. Intentional urbanization was both a means and an expression of the controlled modernization of the country, which the regime of the time was striving for. Exploring the life of people in cities during this period is therefore an important part of the mosaic of understanding the shape of culture (way of life) and its changes between 1948 and 1989.

And it is this issue of Ethnological Debates that we have decided to devote to the topic of cities and life in them in the period of socialism. We also prepared it within the framework of the project *The Image of the Socialist City* (VEGA 1/0187/20), two members of which (J. Janto and Ľ. Kačírek) publish their studies in the current issue.

We are publishing four papers in the Articles section. The introductory text by Juraj Janto provides an overview of research in Slovak ethnology on the period of socialism with a focus on the urban environment, addressing some of the key issues of such research (socialism as a cultural-formative factor). Kamila Koza Beňová's study analyses the narratives of the respondents – inhabitants of the industrial town of Žiar nad Hronom and its surroundings, about the period of socialism and notes their relationship to the "official" version of the past of this period. It also discusses some epistemological, methodological, and ethical issues of such research. Blanka Soukupová's contribution addresses the issue of the Czech public's relationship to historical monuments and sites after the Second World War, focusing on Jewish monuments in Prague. Finally, the last study by Ľuboš Kačírk notes the efforts to present the socialist period in museums and collections in Slovakia before and after 1989. The following text from the Essay section, published in this issue by Helena Galková, deals with

the fate of a family of a small businessman (baker) in Banská Štiavnica in the second half of the twentieth century through the memoirs of a member of the family.

Also in this issue of *Ethnological Debates*, in addition to the studies and essays devoted to the central theme, we present other shorter texts in the sections Interview, Reviews, and News. Three of them are devoted to the reflection on the new performance of *SLUK: Passions, The Story of Man and the Earth*. The first of them (in the Interview section) is Marta Botikova's interview with the author of the idea, script, and dramaturge of the performance, Juraj Hamar. The other two contributions with this topic are in the Reviews section by Michal Babiak and Ľubomír Feldek. In this section we also publish Kristína Cichová's review of Tomáš Winkler's book on activism in *Nová Cvernovka* and Katarína Babčáková's text on the edition of Ján Lazorík's ethnographic notebooks published by the Ľubovňa Museum.

The magazine closes with the News section with Katarína Popelka's contribution about the conference in *Nová Dubnica Life in the City during Socialism*, Ján Botík's article about the research interest in Hungarians in Slovakia, Hana Hlôšková's article about this year's Slovak-Czech ethnological meeting in Javorina and the commemorative event for the 150th anniversary of the birth of Krištof Chorváth, a greeting to the jubilant Ingrid Kostovská by Zuzana Beňušková and information about this year Etnofilm by Filip Obertáš.

We hope you will enjoy reading also this issue of *Ethnological Debates*.

Juraj Janto

The publication of this issue was realized with a contribution from the project of cooperation between the Ethnographic Society of Slovakia and the Institute of Ethnology and Social Anthropology of the Slovak Academy of Sciences for the year 2022.

The publication of this issue was supported by the project VEGA No. 1/0187/20 *The Image of the Socialist City*.

The publication of this issue was realized with a contribution from the project VEGA No. 1/0194/20 *Moral Narratives about Religious and Ethnic Groups in the Teaching of Selected Subjects at Primary Schools*.